

АКТУЕЛНОСТ НА ПРОБЛЕМОТ НА АДАПТАЦИЈА НА ПАЦИЕНТИТЕ НА ЗАБНОПРОТЕТСКИТЕ ПОМАГАЛА

Е. Шабанов, Ѓ. Симов, Е. Шабан

Адаптацијата би можла да се дефинира како функционален однос на организмот и средината со која се одржува животот¹. Вака сфатена адаптацијата е синоним за одреден начин на животот во извесна околина, т.е. за разноликост на живите суштества во различни услови. Секое живо суштество е приспособено на извесни услови.

Адаптацијата во биологијата значи способност на живите суштества да го приспособуваат целиот организам или одделни органи на условите од средината². Може да биде непосредна или постапна низ генерации, кога таканаречената функционална адаптација (поимот го вовел W. Roux) игра голема улога во развитокот на новите видови, која значи адаптација на одделни делови на постојана функција, а таа адаптација постанува, заправо, само со таа функција.¹

Сите функционални адаптации се само тогаш приспособување, ако непосредно се модификацијата на главното ткиво сразмерно се променат и помошните ткива.

Спрема Ристик⁵ Авцин ја дефинира адаптацијата како процес на приспособување на живите организми спрема едни или други услови на постоењето.

Во литературата се среќаваат уште и термините: адаптабилност, адаптираност и адаптоморфоза и др.

Многу автори посебно го истакнуваат значењето на терминот „адаптабилност“. Барбашова, Р. Леадар, И. Леадар (Ристик⁵) на следниот начин го дефинираат значењето на овој термин: „Способност на организмот или популацијата да се менува под влијанието на средината што ги опкружува“.

Адаптацијата во физиологијата е приспособување на осетливиот орган на трајно надрознување. Овој вид адаптација се состои во појавата, што дразбата, не со преголем интензитет, постојано делува на некое сетиво, па потоа престанува да се

забележува. Така бргу се свикнуваме на непријатната миризма што сме ја почувствувале при влегување во некоја просторија и престануваме да ја чувствуваме, но некој нов мирис сепак ќе го осетиме. Не ја осекаваме облеката на кожата, но го осекаваме лазењето на некој инсект. Исто така престануваме да го забележуваме едноличното чукање на собниот саат, како и шумот на работното место или на улица, или пак едноличното осветление.

Механизмот на адаптацијата е периферен и централен. Периферната адаптација се базира на фактот што сите рецептори ја забележуваат промената на состојбата на енергијата која на нив делува како дразба, а не ги забележуваат трајните енергетски состојби.

Ако на еден рецептор се аплицира трајна дразба и се регистрираат акционите струи на дотичниот нерв, ќе се забележи дека фреквенцијата на ритмичките импулси на акционите струи опаѓа и конечно импулсите престануваат и покрај тоа што дразбата и понатаму трае со еднаков интензитет. Рецепторот не се заморил, бидејќи на повторна дразба ја зголемува фреквенцијата на импулсите.

Адаптацијата му овозможува на организмот да престане со забележување на перманентните дразби што постанале биолошки неважни, бидејќи организмот на нив веќе реагира, со тоа рецепторите се ослободуваат за примање нови, поважни дразби. Кај прејаки дразби нема адаптација.

Од протетски аспект под поимот адаптација ние подразбираме механизам на функционално приспособување на пациентите на забнопротетските помагала. Тоа е период на привикнување на нив и прифаќање на истите од страна на пациентите. Тој период започнува со приемот на пациентите од страна на терапевтот, а завршува кога протетското помагало го задоволи пациентот, функционално и естетски.

Сpreма Стошиќ и соработниците⁶ Жељаков, механизмот на функционалното приспособување опфаќа:

1. Адаптација на пациентот на туѓото тело
2. Тактилна адаптација
3. Мاستикаторна адаптација
4. Фонетска адаптација
5. Психичка адаптација

Протезата внесена во уста не поседува својство на храна и делува како страно тело. За својата подлога таа претставува ново квалитативно и квантитативно оптоварување кое кај пациентот предизвикува различни осети, од неугодност, па до силна Болка. Со трајното делување на протезата, подлогата функционално се прилагодува да го прими притисокот од протезата кој пациентот тогаш го осекава како индиферентна дразба. За тоа придонесува и познатиот факт дека најбргу се адаптираат тактилните рецептори.

И психата на пациентот има често пати големо влијание на адаптацијата. Голем број пациенти ја примаат протезата како несреќа, при што како последица може да се јави осет на помала вредност и разни комплекси.

На механизмот на адаптацијата влијаат многу објективни и субјективни фактори: анатомските услови, водат на протетското помагало, статика и стабилност, артикулација, висина на загризот, естетика, фонетика, обемот на промените на ткивото по приемот на протетското помагало, претходниот забен третман, главните тегоби на пациентот, задоволството на пациентот со протетското помагало во естетски, функционален и фонетски поглед, претходното искуство со друг или ист вид протетско помагало, ставот на пациентот спрема истото, здравствената состојба на пациентот, спремност на соработка и образование.

Естетиката е исто така од големо значење, а кај одделни случаи и од пресуден момент за прифаќање на протетското помагало. Иако функционално не успеала, а ја задоволила претставата на пациентот за естетиката, пациентот многу бргу се адаптира на него. Поволно решената естетика страна најповеќе придонесува за психичката адаптација.

Од сето ова можеме да заклучиме дека изработката и предавањето на протетското помагало не е завршеток на протетската терапија. Периодот на адаптација во голем број случаи продолжува уште извесно време, во кое голема улога игра и волјата на пациентот.

Сите погоре наброени фактори со нивните механизми на делување ни укажуваат на сложеноста на проблемот на адаптацијата. Истакнувајќи го тој проблем како сложена неуро-рефлекторна дејност што бара извесно време и волја на пациентот. Со благовремено обрнување на внимание на елементите на кои може да се влијае и самиот терапевт да ја олесни и забрза адаптацијата.

Во таа смисла потребна е претходна подготвеност на пациентот во однос на протетското помагало кое ќе му се јавува како туѓо тело, како причина за пречка во зборувањето, мастикацијата или пак истото нема во голема мера да ја задоволи естетската претстава на пациентот. Неопходно е пациентот во тоа време да се контролира, да му отстранат или ублажат објективните неугодности, кај субјективните симптоми треба да се биде внимателен и да не се прогласуваат секогаш како неуротичари.

Психичкиот фактор не треба никогаш да се занемарува, бидејќи пациентот добро и бргу се адаптира на протетското помагало, ако го прими без внатрешен потсвесен отпор. Отука треба да се нагласи дека е исто така важно правилното упатување на пациентот како да се служи со протетското помагало. Имајќи го сето тоа предвид, терапевтот може и треба да придонесе и да му помогне на пациентот при адаптацијата на протетското помагало.

Заклучок

Механизмот на адаптација на пациентот на протетско помагало е сложена невро-рефлексна дејност што бара одредно време и волја на пациентите.

Освен субјективните и објективните симптоми, важен момент е психичкиот фактор, волјата на пациентот и потсвесната желба на истиот за прифаќање или неприфаќање на протетското помагало.

Не треба да се заборави дека терапевтот со својот однос, залагање и волја исто така дава голем придонес кон таа адаптација, посебно кога се работи за працијални или тотална протеза, при што перманентната подвижност и големината можат во многу да придонесат за психичко неприфаќање од страна на пациентот.

Zusammenfassung

Die akutalität des problems der adaptation der pazienten auf zahnprotetische hilfsmittel

Des Mechanismus der Adaption des Pazientes auf protetische Hilfsmittel ist eine komplizierte, neuro-reflexive Tätigkeit, die bestimmte Zeit und Wille des Pazientes fordest.

Neben den subjektiven und objektiven Symptomen, ein wichtiger Moment ist auch der psychologische Faktor, so wie der Wille des Pazientes und sein unbewurter Wunsch zum Annehmen oder Nichtannehmen des protetischen Hilfsmittels.

Man darf nicht vergesen, dar auch der Therapeut mit seinem Benehmen, Bemühen und Wille, grosen Anteil der Adaptation hat besonders wenn es um totale oder parziale Prothesen geht, wobei die permanente Gevandheit und Grore zum psychologischen Nichtannehmen von der Seite des Pazientes beitragen können.

Литература

1. Лексикографски завод на СФРЈ: Медицинска енциклопедија 1969.
2. Просвета, Београд: Мала енциклопедија просвета, Београд 1969.
3. Васиќ М. и сор.: Зборник на трудови од II собир на стоматолозите на Македонија, 90, 1970.
4. Мијатовиќ Д. и сор.: Стом. гл. Србије вонредни број, 160, 1974.
5. Ристиќ М.: Медицинска ревија, 1, 111, 1976.
6. Стошиќ З.: Стом. гл. Србије, вонредни број, 48, 1976.